

Chief Editor:

S.Nazarkasimov, Doctor of Philosophy (Ph.D) in Sociology, Vice-Rector of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Deputy Chief Editor:

A.Turaev, senior teacher of Jizzakh State Pedagogical Institute, Uzbekistan

Members of the editorial board:

Sh.S.Sharipov - Professor
B.M.Ochilova - Professor
D.Khodjimetova - assistant professor
A.Pardaev - assistant professor
M.N.Khoshimkhonov - assistant professor
A.I.Saidkasimov - assistant professor -
F.K.Akhmedov - assistant professor
B.E.Toshboev - assistant professor
I.N.Akhmedov - PhD
D.Salimova - PhD
N.N.Alimov - assistant professor
M.Saidov - Ph.D.
X.Maxammadiev - teacher

Editorial Representative:

Abrar Turaev
Jizzakh State Pedagogical Institute,
Uzbekistan
Phone: +998933091877
e-mail: ijtimoiy2017@mail.ru

**ONLINE ELECTRONIC
JOURNAL**

“Murabbiy” ilmiy-ma’rifiy jurnali
“Mentor” scientific-educational
journal

Научно-просветительский
журнал “Наставник”

Indexed By:

Published By:

<https://science.jspi.uz/>

Jizzakh State Pedagogical
Institute, Uzbekistan

MUNDARIJA / CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

№	MUALLIFLAR/ AUTHORS / АВТОРЫ	MAQOLA NOMI/ ARTICLE TITLE/ НАЗВАНИЕ СТАТЬИ	SAHIFALAR/ PAGES/ СТРАНИЦЫ
1	Н.А.Шермухамедова	Даврнинг руҳи ва таълим тизими ислохотларининг мутаносиблиги	4-10
2	С.С.Агзамходжаева	Аёл маънавияти – ҳаёт зийнати	11-16
3	О.М.Ғайбуллаев	Ёшларда диний бағрикенгликни шакллантиришнинг фалсафий моҳияти	17-20
4	Г.М.Тўраева	Юксак маънавият маъсулияти	21-28
5	Ф.Б.Файзиёва	Ёшлар кибер ижтимоийлашуви амалий социологик тадқиқот объекти сифатида	29-32
6	Ф.Маматқулов	Шахс камолотида маънавиятнинг ўрни	33-38
7	А.А.Қамбаров	Ёшларни маънавий-ахлоқий таҳдидлардан ҳимоя қилишда диний ислохотлар масаласи	39-42
8	С.Э.Ибрагимов	Баркамол авлодни шакллантиришда ғўзаллик тушунчасининг ахамияти	43-47
9	И.М.Арзиматова	Глобаллашувнинг ёшлар маънавий тарбиясига салбий таъсири	48-51
10	Г.Х.То`раева	Globalashuv sharoitida yoshlarda axborot istemoli madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish masalalari	52-55
11	У.Б.Муҳаммадиев	Маънавий-ахлоқий таҳдидларга қарши курашиш ўзликни англашдадир	56-60
12	Н.Алиматова	Глобаллашув шароитида ёшлар онгида миллий ғояни шакллантиришда интеллектуал кадрларнинг роли	61-65
13	S.A. Pilyak	Analysis of the concept of identity in the context of cultural heritage interpretation	66-71
14	Н.Тангиров	Ижод жараёнининг фалсафий таҳлили	72-75
15	М.Мамажонова	Глобаллашув ва маънавий таҳдидларнинг моҳият-мазмуни	76-78
16	Б. Б. Жалолов	Зардуштийлик таълимоти манбалари таҳлилиянализ источников учения зороатризма	79-82
17	Ф.Абдусаматов	Ёшлар тарбиясида ислом омили	83-86
18	А.А.Абдурахмонов	Давлат ва жамият бошқарувида ёшлар муаммоларини ҳал қилишнинг устувор йўналишлари	87-91
19	M.Nabiyev	Globalashuv sharoitida ijtimoiy-ma’naviy qadriyatlarga asoslangan mafkuraviy	92-96

		tarbiyaning ahamiyati	
20	М.Маматмусаева	Глобаллашув шароитида мафкуравий тарбиянинг ўрни: муаъммо ва ечимлар	97-101
21	Н. Davlatova	Jizzax vohasi tojiklari: an’anaviy turmush tarzi va urf-odatlari	102-108
22	З. Миркомилова	Глобаллашув: манфаатлар ва зиддиятлар	109-114
23	С. Музаффаров	Миллий ахборот хавфсизлигини таъминлаш маънавий ҳаётнинг долзарб вазифаси	115-118
24	С. Тоштемирова	Глобаллашув шароитида маънавиятни шакллантиришда диний бағрикенгликнинг аҳамияти	119-121
25	С. Каримов	Шахснинг ҳаётий мақсадлари ва уларнинг ижтимоий аҳамияти	122-124
26	А.Э. Зиётова, Э.А. Бозоров	Глобаллашув шароитида маънавий-ахлоқий таҳдидларга қарши курашда таълим-тарбия муассасаларининг вазифалари	125-129
27	А.Ш. Эшмуҳаматов, Ж. Хушбақов	Амир Темур салтанатининг вужудга келиши	130-133
28	А. Пармонов	Ёшлар ватанпарварлиги - хавфсизлик ва барқарорликни таъминлаш кафолати	134-140
29	П. Қулматов	Шах маънавиятини шакллантиришда ота-она масъулияти	141-144
30	Ш.Ж. Хашимов, С.Х. Хашимова	Маънавий глобаллашув, ахборотлашган жамият ва ёшлар тарбияси	145-148
31	А. Холбоев	Ёш авлодни юксак маънавиятли шахс қилиб тарбиялашнинг назарий – педагогик асослари	149-154

ИЖОД ЖАРАЁНИНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ

Н.Тангиров – фалсафа доктори, ЖДПИ

Ижод ижтимоий-гносеологик ҳодиса сифатида инсоннинг оламга фаол ҳиссий-мантиқий таъсир этишнинг муҳим асоси ҳисобланади. Инсон ақлий тафаккур юритиш орқали олам ва уни ички моҳиятини, хусусиятини тўлароқ, ёрқинроқ акс эттирадиган фаолият шаклига ўтади. Ижод инсоннинг шаклланишида ижтимоий-аксиологик моҳият касб этади. Ижод ижтимоий ҳодиса сифатида инсоннинг жамиятлашиш, индистуриаллашиш жараёнининг муҳим омили ҳисобланса, аксиологик ҳодиса сифатида инсоннинг қадриятлар оламини яратилишида, ижод қилишида муҳим методологик роль ўйнайди. (Масалан, санъат, спорт, фан ва бошқалар).

Гегель фикрича, “Ижод қилиш одамзоднинг азалий фазилатидир. Бироқ одамларнинг ижодий изланишлари шу қадар фарқланиши мумкинки, ҳатто улар бир-бирларига бутунлай зид бўлиши ҳам мумкин” (1), деб ҳисоблайди. Ўзининг бу фикри билан Гегель ижоднинг диалектик табиатга эга эканлигини исботламоқчи бўлади. Яна бир немис файласуфи М.Шиллер эса Кантдан фарқли равишда ижодий фаолиятдаги априор билимларни инкор этади. Ижодий фаолиятни у инсондаги ижтимоий-маданий эркинликка боғлиқ эканлигини исботлашга уринади (2). Ницше ижод жараёнидаги объективлик ва субъективликнинг тубида ётган маънавий-руҳий омилларни фалсафий жиҳатдан таҳлил этади. Шунинг учун ҳам Ницше “Ижодий фаолиятдаги эмоционал кечинмалар инсоннинг субъектив эҳтиёжларига боғлиқ бўлиб, уларнинг моддий қурилмаларга таъсир кўрсатиши ижодни юзага келтиради” (3) деб таъкидлайди.

Агар дунёнинг илк фалсафий манзаралари ҳақидаги антик фалсафа доирасида ижодий билимлар ўзининг содда натурфалсафий хусусияти билан фарқ қилган бўлса, кейинчалик, фалсафий билимнинг ривожланишига қараб, дунё ва инсон манзаралари янги шакллар ва кўринишлар касб эта бошлади. Бу жараёнда фалсафий дунёқараш етакчи регулятив-ижодий рол ўйнади, дунёнинг умумий манзарасини тузиш методологияси сифатида амал қилди. Дунёнинг фалсафий манзараларини тушуниб етиш жараёнида бир муҳим ҳолатни қайд этиб ўтиш керак: фалсафий билимлар тарихий ривожланишига қараб, уларнинг замирида кейинчалик мустақил фанларга ажрала бошлаган илмий билимларнинг куртаклари пайдо бўлди. **Дунёнинг илмий манзараси** вужудга келди (4).

Аввало, ижод инсоннинг атрибутив белгиси, унинг ўз қобилиятларини амалга ошириш усули ҳисобланади. Ижод – инсоннинг шундай фаолиятидирки, унинг натижасида бирор янги, унеча мавжуд бўлмаган нарсаяратилади. Масалан, янгисурат, янгидостон, янги кинофильм, янги станок. Табиийки, ижодчегарасихамтурлича. Биртомондан, буянгилойихабўйичақурилганбутунбошлиянги завод. Бошқатомондан, бор-йўғибирорўйинчок. Бунданташқари, ижодноижодий, репродуктивфаолиятбиланбирлашибкетди. Масалан, автомобилнингянги модели яратилади, аммоҳаммасиолдингидекбўлади, фақаткузовинингюқориқисмишаклиўзгаради.

Ижоднингмаҳсулифақатмоддийнарсалар – бинолар, машиналар, суратларвабошқаларэмас, янгификрлар, ғоялар, қарорларҳамбўлади, фақат улар бирданмоддийсамарабермайди. Ижодбутурлихудудливачегарали, моддийваномоддийянгиликларяратишдир.

Буларнингҳаммасиижодийфаолиятбиланшуғулланаётганодамингсубъектив кечинмаларигабоғлиқ.

Илмий ижодреал оламдаги ҳодисалар ва умумий қонуниятларни кашф этиш билан боғлиқдир. Илмий ижоднинг хусусиятлари қаторида қуйидагиларни санаш мумкин:

–илмий-тадқиқот вазифасини ҳал этишда абстракт, мантиқий тафаккурғатаяниш;

–тимсоллар, тушунчалар, мулоҳазалар, назариялар ва абстракт ғоялар кўринишидаги янги билимлар илмий ижоднинг маҳсули ҳисобланади;

–илмий тадқиқот жараёни ҳам эмпирик, ҳам назарий характер касб этиши мумкин. Эмпирик тадқиқот кузатиш ва эксперимент жараёнида ўрганилаётган объект билан бевосита олиб бориладиган амалий ишни англаш ва умумлаштириш натижасидир. Назарий тадқиқот фаннинг тушунчалар апаратини такомиллаштириш ва ривожлантириш ҳамда объектив воқеликни билвосита англаш, шунингдек, эмпирик тадқиқотлар материаллари асосида ишлаб чиқилладиган назария билан боғлиқдир.

–илмий ижод кўп ҳолларда жамоавий хусусиятга эга бўлади. Чунки ҳатто алоҳида олинган олимлар томонидан гипотезалар, назариялар, аниқланган фактлар муҳокама қилинади, уларга тақризлар берилади, ҳамкасблар томонидан танқидий баҳоланади;

–илмий кашфиётлар тарихий босқич билан шартланган бўлади. Бундай шартланиш жамият тараққиётининг у ёки бу босқичида юзага келадиган заруриятлар билан боғлиқдир;

–кўп ҳолларда илмий ғоя ва кашфиётлар ўз давридан илгарилаб кетади, натижада улар жамоатчилик томонидан бир неча ўн йилликлардан сўнг тан олинади ва кўплаб етакчи олимлар ўлимидан сўнггина шон-шуҳратга эришадилар(5).

Келажақда барқарор ривожланишга ўтилганида фан фалсафасида асосий эътибор ижтимоий-иқтисодий ва техник-технологик тадқиқотлардан табиатни, табиат ва жамиятни (экология қонунларини) ўрганишга қаратилса керак. Фаннинг экологиялашуви жараёни умуман олганда унинг энг аввало табиий фанлар соҳасида фундаментал тадқиқотларни ва билишнинг умумий илмий-интегратив шакллари ва воситаларини илдам ривожлантиришни тақозо этувчи мақсадларни амалга оширишга йўналтирилиши билан боғлиқ бўлади. Бу илмий билимларни техника ва ишлаб чиқариш, бошқариш ва таълим соҳаларига жадал татбиқ этиш учун замин ҳозирлайди. Илдам ривожланиш системасини бир хилда тушуниш аста-секин шаклланади. Мазкур тушуниш ноосферавий тафаккурда ва ақл-идрок соҳасининг қоидаларида мужассамлашган инсонпарварлик руҳи билан суғорилган маънавий кадриятларга, интеллектуал салоҳиятга ва маънавий-ахборот ресурсларига асосланади(7). Мазкур жараённинг шаклланишида фан фалсафаси, шубҳасиз, муҳим методологик, эпистемологик ва эвристик рол ўйнайди.

Маълумки, ноосфера ҳақидаги ҳозирги концепцияларнинг бир қанчасида фан фалсафаси янги йўналишига асос солган табиат ҳодисаларини тадқиқ қилувчи олимлар муҳим рол ўйнадилар. Бу йўналиш фан ривожланишида унинг ҳозирги, баъзан постноклассик деб номланувчи босқичидан кейин янги босқич бошланаётганидан дарак беради. ХХІ асрда ана шу талаблар бажарилиши зарурлиги муносабати билан фанда ҳам, жамиятнинг табиат билан ўзаро алоқада ривожланишида ҳам фалсафа ролининг кучайишини башорат қилиш мумкин.

Кўпинча экология ва ноосферогенез муаммоларининг ҳал қилиниши илмий жиҳатдан таъминланмаганлиги натижасида фалсафа уларни илмий ишлаб чиқишда нафақат тадқиқотлар стратегиясини шакллантиришнинг дастлабки босқичида, балки қарорлар қабул қилишда ҳам катта ёрдам берувчи ижобий силжишга эришишнинг ягона назарий-методологик воситаси бўлиб қолаётир. Бугунги кунда фалсафа фаннинг бутун методологиясига таъсир кўрсатмоқда. Фан методологияси, фалсафа томонидан қўйилган инсониятнинг яшаб қолишини таъминлаш ва табиий муҳитни сақлаш мақсадларига қараб тобора кўпроқ мўлжал олиб, янги системали яхлитлик ва прогностик йўналиш касб этмоқда.

Хулоса сифатида сифатида шуни таъкидлаш муҳимки, ҳозирги кунда “...олимлар ва ижодкор ходимларимизга эътиборни кучайтириш керак. Чунки маънавий бойликларни айнан шулар яратади. Уларга ғамхўрлик қилиш, самарали фаолияти учун барча зарур моддий-маънавий шароитларни яратиб бериш давлат ҳокимияти ва хўжалик ташкилотлари раҳбарларининг бурчи ва масъулиятли вазифаси” (8)га айланиши керак. Зеро, ҳозирги глобал дунё воқелигида инсоннинг ижодкорлиги ҳар томонлама қўллаб-қувватланмоқда. Тоҳир Малик айтганларидек, одам боласининг энг улуғ ижоди — оқиллик билан умр кечирмоқликдир(9).

Бизнинг мустақил давлатимиз ҳам мана шундай интеллектуал бойликни кўпайтиришга, уни ҳар томонлама асраб авайлашга кенг имкониятлар яратиб бормоқда. Бундан биз ёшлар тегишли хулоса чиқариб, ундан ҳар томонлама фойдаланишимиз лозим бўлади.

Адабиётлар:

1. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа / Пер.с нем. Г.Г. Шпета, Коммент. Ю.Р. Селиванова. – М.: Акад. Проект, 2008. – 767 с.
2. Шеллер М. Философские фрагменты из рукописного наследия. – М.: Ин-т философии, теологии и ист. св. Фомы, 2007. – 382 с
3. Ницше Ф. Малое собрание сочинений / Пер. с нем. – СПб.: Азбука-классика, 2010. – 1056 с.
4. Саифназаров И., Қосимов Б., Мухторов А., Никитченко Г.В. Фаннингфалсафиймасалалари. – Т., 2006.
5. Кадирова З.Р. Илмий-ижодий фаолиятнинг фалсафий-методологик таҳлили. Фалсафа фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертацияси. – Т., 2012. 40-бет.
6. Туленов Ж., Валиева С. Илмий ижод методологияси (услубий қўлланма). - Тошкент, 2008, 24-25-бет.
7. ноосфера – табиат ва жамиятнинг ўзаро олоқаси соҳаси бўлиб, унинг доирасида инсоннинг оқилона фаолияти ер кurrasири вожланишининг асосий ҳалқилувчи омилига айланади.
8. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. – Тошкент: Маънавият, 2008. – 79 б.
9. Малик Т. Иймонлашиш умиди. Бадиа. – Т., 2003.